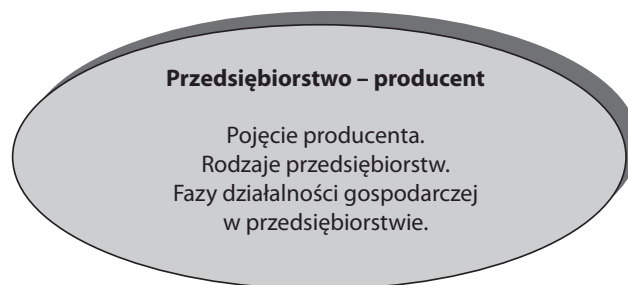

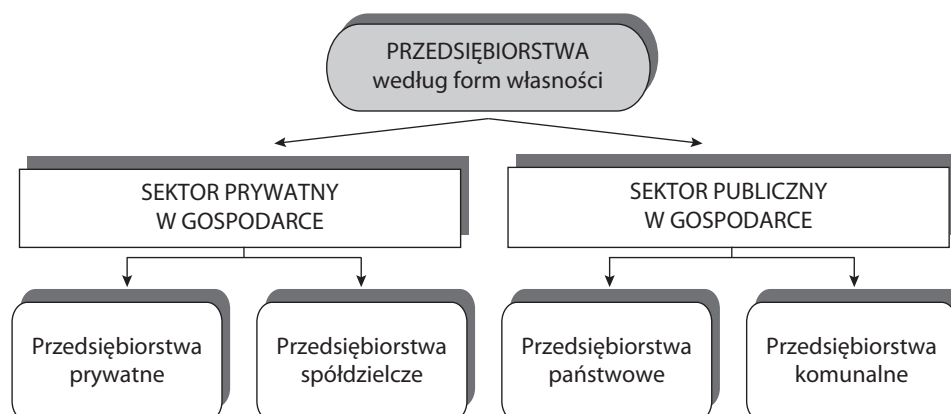
2. Przedsiębiorstwo – producent

Obok konsumentów, ważną grupą podmiotów działających w gospodarce są przedsiębiorstwa, nazywane w ekonomii producentami.

Producent to podmiot, który prowadzi działalność wytwórczą na własny rachunek w celu osiągnięcia satysfakcjonującej go korzyści.

Ze względu na formę własności rozróżnia się przedsiębiorstwa prywatne i spółdzielcze, które razem tworzą w gospodarce sektor prywatny, oraz przedsiębiorstwa państwowe i komunalne, które tworzą sektor publiczny (rys. 2).

Rys. 2. Podział przedsiębiorstw według form własności

Przedsiębiorstwa prywatne zakładane są przez pojedyncze osoby lub zespół osób w celu prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek i ryzyko. Oznacza to, że osoby te w pełni ponoszą koszty swoich decyzji ekonomicznych.

Wśród przedsiębiorstw prywatnych wyróżnia się:

- przedsiębiorstwa własności indywidualnej,
- przedsiębiorstwa własności zbiorowej.

Przedsiębiorstwa własności indywidualnej mają następujące cechy:

- wymagają relatywnie niewielkich nakładów finansowo-rzeczowych do rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej,
- szybko reagują na bodźce płynące z rynku,
- całość osiągniętego zysku należy do właściciela,
- właściciel ponosi całkowitą odpowiedzialność za działalność swojej firmy,
- wraz ze śmiercią właściciela może zaniknąć działalność przedsiębiorstwa,
- zdolność gromadzenia kapitału na ogół ogranicza się tylko do zasobów właściciela.

Przedsiębiorstwami prywatnymi własności zbiorowej są przede wszystkim spółki.

Spółka to umowny związek osób (w szczególnym przypadku może to być jedna osoba), które łączą swój kapitał we wspólne przedsięwzięcie gospodarcze, na ogół mające przynieść satysfakcjonującą korzyść.

Dzielą się one na:

1. Spółki prawa cywilnego, których zasady funkcjonowania określa Kodeks cywilny:

- spółka cywilna.

2. Spółki prawa handlowego, których zasady funkcjonowania określa Kodeks spółek handlowych:

- spółka jawna,
- spółka partnerska,
- spółka komandytowa,
- spółka komandytowo-akcyjna,
- spółka akcyjna,
- spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

• *Spółka cywilna* zakładana jest do prowadzenia działalności gospodarczej na niewielką skalę i przez osoby na ogół sobie znane, np. przez rodzinę. Sama spółka nie jest podmiotem, a jedynie osoby, które ją założyły – wspólnicy. Oni też są zobowiązani do prowadzenia wszystkich spraw spółki, za co nie mogą przyznawać sobie wynagrodzenia. Jedynie w równym stopniu uczestniczą w podziale zysków (chyba że umówili się inaczej). Za długi spółki wspólnicy odpowiadają solidarnie całym swoim majątkiem, również tym, który w spółkę nie jest zaangażowany.

• *Spółka jawna* zakładana jest do prowadzenia działalności gospodarczej na ogół na większą skalę niż w przypadku spółki cywilnej, ale zakładana jest i funkcjonuje na odmiennych od niej zasadach prawnych. Umowa spółki jawnej musi być zawarta na piśmie pod rygorem nieważności, tzn. jeżeli nie ma ona formy pisemnej to porozumienie wspólników jest nieważne. Spółkę tę należy zgłosić do sądu rejestrowego. Jest on prowadzony w systemie informatycznym przez sądy rejonowe. Spółka jawna jest spółką osobową. Za jej długi wspólnicy odpowiadają bez ograniczenia solidarnie całym swoim majątkiem oraz majątkiem spółki.

• *Spółka partnerska* jest także spółką osobową, czyli jej funkcjonowanie oparte jest na bezpośrednim udziale i zaangażowaniu wspólników-partnerów mających uprawnienia do wykonywania wolnego zawodu. Ten rodzaj spółek mogą więc zakładać aptekarze, lekarze, radcy prawni, notariusze, architekci. Cechą charakterystyczną tych spółek jest to, że każdy wspólnik ponosi odpowiedzialność jedynie za własne działania, a nie za błędy swoich partnerów. Utworzenie tego rodzaju spółki wymaga jednak zawarcia umowy w formie aktu notarialnego oraz zgłoszenia jej do sądu rejestrowego wraz z dokumentami potwierdzającymi uprawnienia każdego partnera do wykonywania wolnego zawodu. Spółka powstaje w momencie wpisu do rejestru.

• *Spółka komandytowa* jest tworzona przez dwie kategorie wspólników: komplementariuszy i komandytariuszy. Pierwsi odpowiadają za zobowiązania spółki całym majątkiem osobistym i tylko oni mają prawo do podejmowania czynności prawnych w imieniu spółki, np. podpisują umowy kredytowe z bankiem, podejmują decyzje inwestycyjne. Z kolei komandytariusze nie podejmują ryzyka odpowiedzialności za długi spółki całym majątkiem osobistym; z góry określają oni w umowie spółki tzw. sumę komandytową, tj. kwotę pieniężną, do wysokości której odpowiadają za zobowiązania spółki. W związku z tym na ogół mają oni ograniczone prawa wspólnika, np. mogą podejmować działania w imieniu spółki jedynie na zasadzie pełnomocnictwa.

• *Spółka komandytowo-akcyjna* jest tworzona przede wszystkim przez osoby, które już od pewnego czasu prowadzą działalność gospodarczą i chciałyby pozyskać pieniądze na dalszy rozwój poprzez emisję akcji, a jednocześnie chcą się zabezpieczyć przed przejęciem swojej firmy przez firmę konkurencyjną. Za zobowiązania tej spółki co najmniej jeden wspólnik odpowiada bez ograniczenia całym majątkiem osobistym (komplementariusz), a co najmniej jeden wspólnik jest akcjonariuszem. W związku z tym komplementariusz ma prawo, a nawet obowiązek, prowadzić sprawy spółki, natomiast akcjonariusz może reprezentować spółkę jedynie jako pełnomocnik. Kapitał zakładowy, wymagany do utworzenia takiej spółki, wynosi minimum 50 000 zł.

• *Spółka akcyjna* jest tworzona przede wszystkim w celu prowadzenia dużych przedsięwzięć gospodarczych, a minimalny kapitał zakładowy wymagany do jej założenia wynosi 500 000 zł. Zaliczana jest do spółek kapitałowych, czyli takich, któ-

re za swoje zobowiązania odpowiadają wyłącznie majątkiem spółki. Natomiast nie zachodzi tutaj odpowiedzialność osobista akcjonariuszy, czyli osób posiadających akcje danej spółki*. Akcjonariusze bezpośrednio nie uczestniczą w zarządzaniu spółką, a ich rola w praktyce ogranicza się jedynie do wniesienia kapitału i pobierania dywidendy.

- *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością* jest spółką kapitałową, czyli tworzący ją wspólnicy-udziałowcy odpowiadają za jej zobowiązania tylko do wysokości wniesionego udziału. Sama zaś spółka za swoje długi odpowiada całym majątkiem. Warunkiem jej powstania jest posiadanie między innymi kapitału zakładowego w wysokości co najmniej 50 000 zł, a jeden udział nie może być niższy niż 50 zł. Prawo nasze umożliwia również założenie tego rodzaju spółki przez jedną osobę i tym samym stwarza możliwość wyboru innego rozwiązania organizacyjnego i prawnego dla samodzielnie prowadzonej działalności gospodarczej.

Przedsiębiorstwa spółdzielcze (spółdzielnie) zrzeszają na zasadach dobrowolności nieograniczoną liczbę osób, w których interesie prowadzą samodzielną działalność gospodarczą. Działają one na zasadach własności kolektywnej (wspólnej) z indywidualnymi udziałami. Każdy członek dysponuje tylko jednym głosem, bez względu na ilość wniesionych udziałów. Ma również prawo do uczestniczenia w podziale zysków spółdzielni – odpowiednio do np. wysokości wniesionych wkładów.

Przedsiębiorstwa państwowe tworzone są przez odpowiednie organy państwa, np. przez niektórych ministrów, i wyposażane w kapitał niezbędny do prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek i ryzyko. Oznacza to, że o ich istnieniu na ogół decyduje możliwość osiągnięcia zysków**.

Przedsiębiorstwa komunalne zakładane są przez wspólnoty terytorialne, np. przez gminy. Współwłaścicielami ich są więc wszyscy mieszkańcy, ale nie ponoszą oni indywidualnej odpowiedzialności finansowej za ewentualne straty firmy. Ciężar odpowiedzialności ciąży na właścicielu, np. na gminie, a zatem w równym stopniu dotyczy wszystkich mieszkańców.

Podział przedsiębiorstw (przedsiębiorców) na średnie i małe oraz mikroprzedsiębiorców jest wynikiem zastosowania kryterium wielkości, odnoszącego się do produkcji, zatrudnienia i wartości posiadanego majątku.

Szczególą rolę w najbardziej rozwiniętych gospodarkach pełnią przedsiębiorstwa małe – zatrudniające do 50 pracowników, i średnie – zatrudniające do 250

---

* Akcja to papier wartościowy, stanowiący dowód własności części kapitału spółki akcyjnej. Upoważnia ona do udziału w zebraniach akcjonariuszy oraz do otrzymywania dywidendy, czyli części zysku spółki przeznaczonej do podziału między akcjonariuszy.

** W okresie gospodarki socjalistycznej w Polsce (lata 1945-1989) przedsiębiorstwa państwowe stanowiły dominującą grupę przedsiębiorstw. Dopiero od 1990 r. zaczęto znacząco ograniczać ich liczbę przez prywatyzację.

pracowników. Są one tzw. lokomotywą, która ciągnie ku rozwojowi całą gospodarkę. Na przykład w Japonii stanowią one ponad 99% wszystkich przedsiębiorstw i zatrudniają ponad 75% ogółu pracowników. W innych krajach wskaźniki te wynoszą odpowiednio: w Korei 96% i 60%, w Portugalii ponad 50% i 80%*.

Dla dociekliwych

Badania przeprowadzone przez austriackich ekonomistów K. Aigindera i G. Tichego dowodzą, że na wysokie wyniki ekonomiczne małych firm wpływają następujące czynniki:

1. Większa elastyczność działania tych firm na rynku w porównaniu z przedsiębiorstwami dużymi. Wynika ona przede wszystkim z możliwości szybkiego reagowania na bodźce płynące z rynku i w efekcie skuteczniejszego dostosowania produkcji do oczekiwań kupujących. Znacznie łatwiej bowiem firmie małej przesuwać kapitał do najbardziej opłacalnych dziedzin produkcji.
2. Większe ryzyko ekonomiczne ponoszone przez bezpośrednich właścicieli. Często prowadzi ono do większego zysku w przeliczeniu na jednego właściciela niż w przedsiębiorstwach dużych, gdzie ryzyko jest rozłożone np. na kilkuset akcjonariuszy.
3. Szybsze wdrażanie do praktyki myśli technicznej. W przeszłości firmy duże były pod tym względem uprzywilejowane, bowiem postęp techniczny był stosunkowo drogi. Obecnie postęp w sferze elektroniki spowodował, że nowe sposoby wytwarzania (technologie) są coraz tańsze, co faworyzuje firmy małe, które szybciej przystosują je do własnych potrzeb.
4. Mniej skuteczna, w porównaniu z przedsiębiorstwami dużymi, ochrona pracowników przez związki zawodowe; szczególnie chodzi o podwyżki płac, które nie wynikają z lepszej i wydajniejszej pracy pracownika.

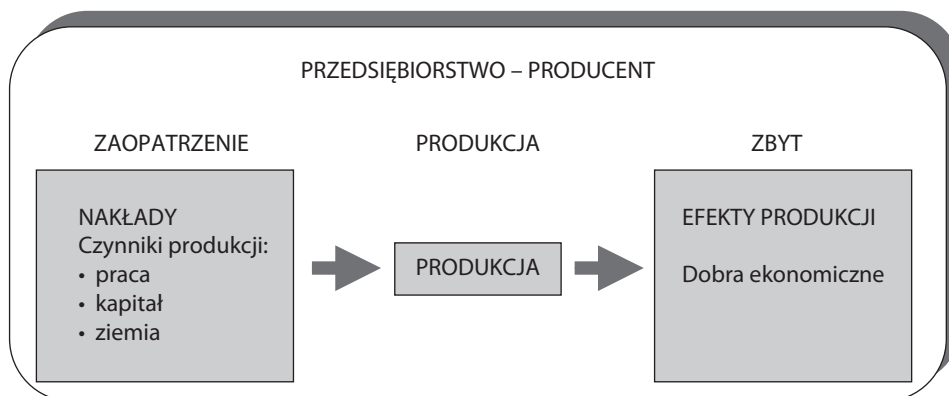
Wykonaj samodzielnie

Wymień pięciu producentów działających w twoim mieście (gminie) oraz określ ich formę własności.

Producenci podejmują działalność gospodarczą, która ma im przynieść dochód w satysfakcjonującej ich wielkości. W działalności tej wyróżnia się następujące fazy (rys. 3):

- *zaopatrzenie*, czyli pozyskanie do danej działalności gospodarczej czynników produkcji: wiedzy i umiejętności ludzkich (praca), maszyn i urządzeń, surowców i materiałów (kapitał), terenów budowlanych pod nowe inwestycje (ziemia);
- *produkcja*, czyli łączenie w określonych proporcjach (technologia) wcześniej pozyskanych czynników produkcji w celu uzyskania określonych efektów produkcji;
- *zbyt*, czyli sprzedaż efektów produkcji.

* A. Kowalik, *Sektor w powijakach*. „Rzeczpospolita. Ekonomia i Prawo” nr 106/1991.

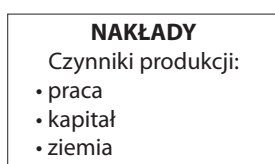

Rys. 3. Fazy działalności gospodarczej przedsiębiorstwa – producenta

Fazy te na ogół można wyróżnić w działalności każdego producenta, bez względu na formę własności, wielkość czy rodzaj produkcji. Występują one u producentów samochodów, mebli, chleba, a także u naszej koleżanki Kasi, która robi na drutach szaliki i sprzedaje je swoim kolegom. Fazę zaopatrzenia obejmują u niej działania związane z zakupem odpowiedniej pod względem rodzaju i koloru wełny oraz odpowiedniej grubości drutów. Fazę produkcji to działania związane ze splataniem wełny za pomocą drutów, zgodnie z przyjętym wzorem, w których efekcie powstaje szalik. Sprzedając go swoim kolegom za określoną ilość pieniędzy, Kasia podejmuje działania należące do fazy zbytu.

Działania producentów w poszczególnych fazach mają postać wartościową, czyli określane są w pieniądzu.

W fazie zaopatrzenia producent wydaje określoną ilość pieniędzy na opłacenie pozyskanych czynników produkcji. Kasia musiała zapłacić między innymi za wełnę i druty.

= **PN** – ilość pieniędzy wydatkowana przez producenta na zakup czynników produkcji

W fazie zbytu producent uzyskuje określone przychody pieniężne w wyniku sprzedaży efektów produkcji. Kasia sprzedała szalik Pawłowi i uzyskała określoną ilość pieniędzy.

= **PE** – ilość pieniędzy uzyskana przez producenta ze sprzedaży efektów produkcji

Relacje między wielkościami PN i PE mogą mieć następującą postać:

$$PE > PN \Rightarrow PE - PN > 0 \Rightarrow Z \text{ (zysk, tzw. zysk dodatni)}$$

Jeżeli w danym okresie ilość pieniędzy uzyskana przez producenta ze sprzedaży efektów produkcji jest większa od ilości pieniędzy wydatkowanych w tym czasie na zakup czynników produkcji, to producent uzyskuje zysk (tzw. zysk dodatni). Jeżeli Kasia więcej pieniędzy otrzymała od Pawła niż wydała na zakup wełny i drutów, to osiągnęła zysk.

$$PE < PN \Rightarrow PE - PN < 0 \Rightarrow Z \text{ (strata, tzw. zysk ujemny)}$$

Jeżeli w danym okresie ilość pieniędzy uzyskana przez producenta ze sprzedaży efektów produkcji jest mniejsza od ilości pieniędzy wydatkowanych w tym czasie na zakup czynników produkcji, to producent ponosi stratę (tzw. zysk ujemny). Jeżeli Kasia mniej pieniędzy otrzymała od Pawła niż wydała na zakup wełny i drutów, to poniosła stratę.

$$PE = PN \Rightarrow PE - PN = 0 \Rightarrow \text{zerowy efekt pieniężny}$$

Jeżeli w danym okresie ilość pieniędzy uzyskana przez producenta ze sprzedaży efektów produkcji jest równa ilości pieniędzy wydatkowanych w tym czasie na zakup czynników produkcji, to producent nie osiąga żadnego efektu pieniężnego ze swojej działalności. Przypadki takie w praktyce gospodarczej występują jednak rzadko.

A zatem producent na ogół rozpoczyna działalność gospodarczą, jeżeli jest przekonany, że ilość pieniędzy uzyskana w fazie zbytu będzie większa od ilości pieniędzy wydanych w fazie zaopatrzenia i wielkość tej różnicy będzie go satysfakcjonowała.

Czy już wiesz?

1. Kto to jest producent?
2. Jak się dzielą producenci ze względu na formę własności i wielkość?
3. Czym się charakteryzują przedsiębiorstwa prywatne własności indywidualnej?
4. Czym się różni spółka cywilna od pozostałych spółek?
5. Zasady działania jakich spółek określa Kodeks handlowy i czym się one charakteryzują?
6. Czym się charakteryzują przedsiębiorstwa państwowe, spółdzielcze i komunalne?
7. Dlaczego przedsiębiorstwa małe nazywane są „lokomotywą” ciągnącą gospodarkę ku rozwojowi?
8. Jakie fazy występują w działalności producenta i czym się charakteryzują?